

„Grandis” švenčia 45-ąjį jubiliejų

Dukra ir mama, pašventusios savo gyvenimą lietuvių tautinių šokių meno puoselėjimui. Iš kairės — dabartinė „Grandies“ ansamblio vadovė Irena Smielauskaitė-Fabianovich su mama, atgaivinusia ansamblį ir daugelį metų jam vadovavusia, Irena Smielauskienė.

Apie šokius yra ne vienas lietuviškas posakis. Kai kurie lietuvių šokių pavadinimai sukuria judesių įvaizdį, pvz., „Lerčiugelis“, „Pakeltkojis“, „Šoks šeimyna šokin“, „Ant arkluko“. Čikagos tautinis ansamblis „Grandis“ pasiskolino žemaitių dainos žodžius „Linksminkimos, pakol jauni esma“ įrodyti, kad, nors 2004 metais ansamblis gal jau nebe jaunas, bet patys šokėjai vis dar jauni savo amžiumi ar bent savo širdyse. Šių metų gegužės 15 d., Čikagoje gimęs ir brendęs, šokių ansamblis Mother McAuley gimnazijos auditorijoje švęs savo 45-ąją gyvavimo sukaktį iškilmingu koncertu.

Truputis ansamblio istorijos

1953 m. skautininkė Irena Šilingienė sekmingai subūrė Čikagos skautus į šokių grupę. Grupė pasivadino „Grandis“, sekmingai repetavo ir dalyvavo pirmojoje Lietuvos tautinių šokių šventėje Čikagoje. Tačiau po penkerių metų grupė iširo. 1964 m. ilgametė šokių mokyto-

ta
še
tu
ta
in
n

„Grandis” repetavo įvairiose Čikagos ir apylinkių salėse. Gal anksčiau į repetacijas kai kurie šokėjai galėdavo ateiti net pėsčiom, bet dabar atvažiuoja avaru atvežami mašinomis iš Čikagos į įvairiausių priemiesčių, o keli šokėjai net iš Wisconsin valstijos. Anksčiau per pasirodymus, šokėjos dėvėjo tautinius rūbus, paveldėtus iš motinų ar kitų giminaičių, atvežtus iš Lietuvos ar pokario Vokietijos. Kai kurių rūbai išausti Šiaurės Amerikos audėjų, kai kurie išausti asmens ar automatizuotų staklių Lietuvoje. Ir dabar yra panašiai, bet jau galima užsakyti rūbus tiesiog iš Lietuvos. 2003 m. „Grandies” studentų ratelių vyriškiams buvo užsakyti kostiumai iš Lietuvos, kuriuos jie dėvi, pasirodydami scenoje ar programose, o veteranų ratelio moterys iš Lietuvos užsakė sceninius nuometus.

Genovaitė Breichmanienė XI Lietuvos tautinių šokių šventės leidinyje parašė straipsnį „Tautinis šokis išsivijo gyvenime“. Ji rašo: „Reikia tik džiaugtis, kad toli nuo tėvynės jau antros ir trečios kartos jaunimas laikosi viename būryje, atranda džiaugsmą ir pasitenkinimą savo kilmės krašto meną ir kultūrą gerbti, skleisti su pasisekimu savo gyvenamoj aplinkoj“. Galima teigti, kad tas pasisaky-

Tautinio ansamblio „Grandis” va

RAMUNĖ KUBILIŪTĖ

mas tinka „Grandies” ir daugelio kitų išeivijos šokių grupių nariams. Tas pasakymas tiko išeivijoje auganciam lietuvių kilmės jaunimui Lietuvos okupacijos metais. Jis tinka ir šandien, paskaicius ar išgirdus apie dar vis už Lietuvos ribų besisteigiančius šokių vienetus.

Kelionės ir programos

Buvo toks išeivijos gyvenimo laikmetis, kai mažai kas lankėsi Lietuvoje, o jei lankėsi, tai daugiausia privčiai ir pavieniui. Tais laikais „Grandis“ kaip ir kitos šokių grupės bei ansambliai, atliko lietuvių kultūros ambasadorių vaidmenį savo ir kitataučių tarpe. „Grandis“ buvo vienas aktyvesnių ansamblių, nes šoko įvairiuose festivaliuose: jaunųjų ūkininkų sąjungos sukurta minėjimų, televizijos programose, menų parodose, aukštesniųjų mokyklų mokytojų suvažiavimuose ir kt. Buvo daug progų šokti ne tik lietuvių šokių šventėse, nes buvo kviečiami dalyvauti kitataučių šventėse, mugėse, muziejų programose, „Grandies“ ansamblis šoko latvių, lenkų, švedų, čekų, ukrainiečių ir jungtinių mišrių tautų festivaliuose. Šokejai mėgsta išvykas, tai žino, kad turi užsistarnauti tą „išvykos teisę“ pareigojusi dalyvavimu šokių repeticijose!

„Grandis” šoko visose išeivijos Lietuvių tautinėse šokių šventėse – Čikagoje, Cleveland, Toronto, Hamilton. Kai kurie „Grandies” šokėjai skaitiuoja,

kiek metų šoka, pagal tai keliose šokių šventėse yra šokę. Susidraugavo „Grandies“ šokėjai ir kitų lietuvių telkinių tautinių šokių grupių nariai. Per visą savo gyvavimo istoriją „Grandis“ daug koncertuodavo. Ir dabar ansamblis atlieka nemažai programų. Šokių ansamblis yra keliavęs į kitus lietuvių telkinius JAV-se, bet taip pat ir į Kanadą, Pietų Ameriką, Australiją, Europą. Pvz., 1971 m. „Grandies“ pastatytos „Lietuviškos vestuvės“ susilaukė didelio pasisekimo ne vien Čikagoje, bet taip pat kituose JAV miestuose bei Kanadoje. Tai buvo vaidinimas, perpildytas dainomis, šokiais ir pasakojimais. 1975 m. „Grandies“ aštuonioliai šokėjai, kartu su akordeonistu ir globos komiteto pirmininke, išvyko šokti Venezueloje ir Brazilijoje. 1981 m. ansamblis išvyko koncertuoti į Australiją. 1992 m. studentų ratelio šokėjai buvo pirmieji „Grandies“ kolektyvo nariai koncertavę Lietuvoje – Vilniuje, Kaune (Vytauto Didžiojo universitete), Palangoje, Marijampolėje, Telsiuose ir Elektrėnuose. Nors „Grandis“ norėjo dalyvauti Pasaulio lietuvių dainų šventėje Lietuvoje 1990 m., tačiau vizų negavo. Teko dalyvauti 1994, 1998, ir 2003 m. Pasaulio lietuvių dainų švenčių šokių dienų programose, kartu su Lietuvos šokėjais ir kitais užjūrio vienetais.

Lietuvių tautinių šokių programose ir šventėse lankydavosi, dar ir šiandien lankosi, amerikiečiai politikai bei jų šeimos

Gerbiami Senato nariai, lietuviškų organizacijų vadovai, absolventai, rėmėjai ir Vytauto Didžiojo universiteto bičiuliai užsienyje,

2004 m. balandžio 28 d.
sukako 15 metų, kai buvo paskelbtas Vytauto
Didžiojo universiteto atkūrimo aktas.

Šios šventės proga nuoširdžiai sveikinu Jus ir universiteto bendruomenės vardu dėkoju už svarią paramą ir bendradarbiavimą, atkuriant ir stiprinant universitetą.

Pagarbiai

Prof. Vytautas Kaminskas
Vytauto Didžiojo universiteto
Rektorius

nariai. 1972 m. šokių šventėje su „Grandim“ vieną šokį pašoko Illinois gubernatoriaus dukra Elizabeth Ogilvie. „Grandies“ šokėjai sveikinami garbingus svečius įvairiomis progomis ir įvairiose šventėse. O nuo Lietuvos nepriklausomybės atgavimo buvo progų bendrauti su Lietuvos pareigūnais ir šokėjais. Čeliūnienė yra viena tokių, kuri rėmė „Grandies“ pastangas nuo tų dienų, kai jos patios vaikai ansamblyje šoko. Ji įsteigė globos komitetą ir buvo jo pirmininkė 12 metų, o po to su savo vyru dr. Leonu, liko garbės nariais. Visi šokėjai ją pažįsta ir gerbia – viena šokėja ją pavadino „Mama Grandis“.

1990 m. grandinių šeimos buvo apgyvendintas Vilniaus pedagoginio instituto lietuvių liaudies dainų ir šokių ansamblio „Šviesa“, kuris tuo metu koncertavo JAV-se ir viešėjo Čikagoje. Kai kurie „Šviesos“ ir „Grandies“ šokėjai bei mokytojai jau buvo susidraugavę anksčiau. Ryšiai su Lietuvos kultūrininkų ir tautinių šokių pasauliu vystosi iki šios dienos. 1992 m. IX išseivijos lietuvių tautinių šokių šventės temos žodžiais: „Šokio sukury – Lietuva širdy!“

Mokytojai ir rėmėjai

2004 m. „Grandis“ ne tik ruošiasi savo jubiliejaus koncertui, bet taip pat dalyvaus arčiau antroje XII Lietuvos tautinių šokių šventėje. Paramos užnugaris, – tai šokėjų, jų tėvų bei rėmėjų sudaromi globos komitetai, kurie pastoviai ar proginiai susiformuoja parūpinti ansamblui reikiamų lėšų ir atlikti įvairius išvykos ar koncerto ruošos darbus. Irena Kriau-

čeliūnienė yra viena tokių, kuri
rėmė „Grandies“ pastangas nuo
tų dienų, kai jos patios vaikai
ansamblyje šoko. Ji įsteigė glo-
bos komitetą ir buvo jo pirmi-
ninkė 12 metų, o po to su savo
vyru dr. Leonu, liko garbės na-
riais. Visi šokėjai ją patįsta ir
gerbia – viena šokėja ją pavi-
do „Mama Grandis“.

„Grandies” 40-ąjam jubilėjaus leidinyje ansamblio vadovė Violeta Fabianovienė rašė, kad „Grandyje” mūsų šokėjai garsina ir parodo liaudies meną svečiams bei saviesiems ir taip pat meilę savo tautai”. Per 45 veiklos metus, „Grandies” eilėse buvo daug šokėjų, o iš jų tarpo išaugo gražūs borys tautinių šokių mokytojų. Vaikų ratelio mokytoja Rima Polikaitytė pati šoka „Grandyje” nuo 1983 m., o dirba kaip mokytoja nuo 1993 m. Paklausus, kas paskatino ją paskirti tiek laiko ansamblui ir lietuviškam tautiniam šokiui, Rima atsako: „Draugystė, meilė šokiui, ypač lietuviškam, tautiniam šokiui”. Paklausus, ar ji mano, kad lietuviškų tautinių šokių išlaikymas puoselėja lietuvišką tautinį identitetą, Rima atsakė: „Labai. Ne visi gerai kalba lietuviškai, bet daug ką apie lietuviškas tradicijas ir kultūrą gali išmokti, bešokdami šokių ansamblyje. Mes repeticijos kalbame lietuviškai – taip šokėjai ir išmoka lietuvių kalbą”.

Mokytojai patys mėgsta šokti, moka kitiems perduoti šokių pagrindus ir stengiasi perduoti meilę lietuviškam šokiui.

Nukelta i 2 psl

TURINYS

Grandiečiai ruošiasi
„atšokti 45-ąją sukaktį“

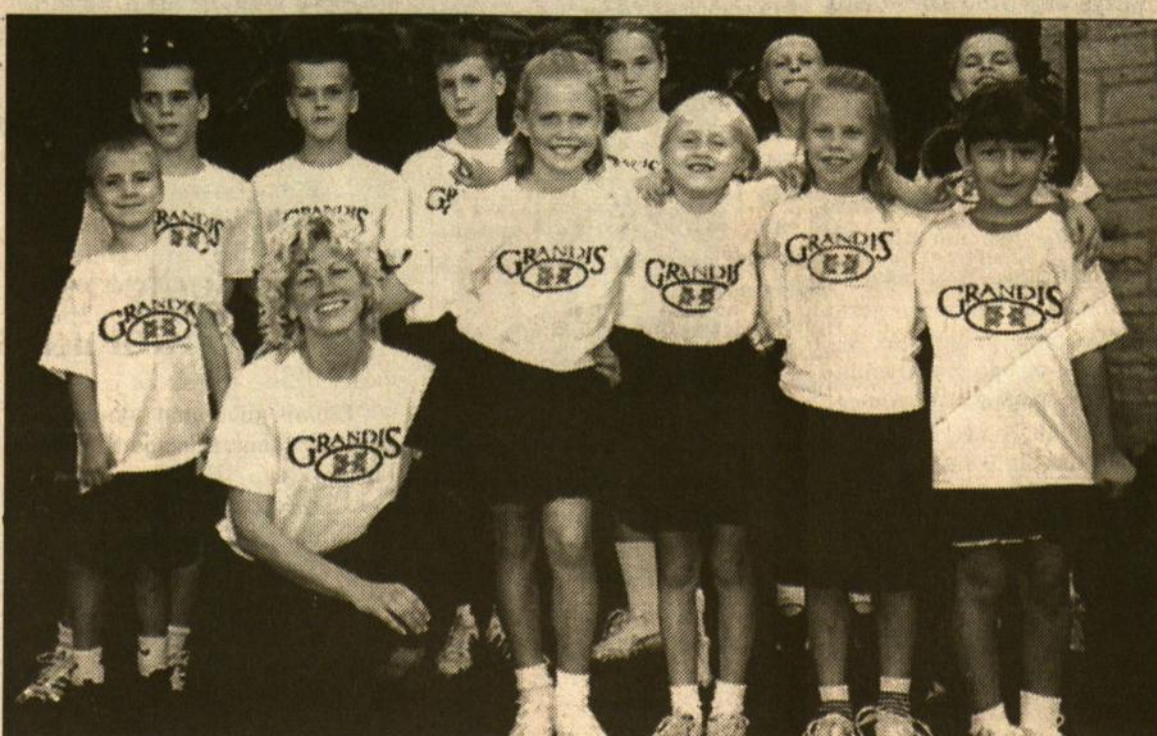
„Emilija Pliaterytė“ LA ir
San Francisco lietuvių
scenoje. Laiškai iš Vilniaus:
nieko naujo...

Dovana Lietuviai dailės
muziejui. Juozas Zikaras
viską matė „geromis
akimis“.

Agnes Miegel poezija.
Prisimenamas J. Skirius.

Ankstesnių metų „Grandies“ ansamblio nuotrauka.

„Grandies” jaunujų ratelio šokių mokytoja Rima Polikaitytė su savo šokėjais.

Pagal Jūditos Vaičiūnaitės pjesę spektaklį „Emilija Platerytė“ pastatę ir vaidinę Los Angeles Dramos sambūrio nariai. Iš kairės: choreografe Sigitą Barysienę, akt. Daiva Kamaraukaitę, režis. Olita Dautartaitę, aktorai – Haroldas Mockus, Indrāja Šulcaitė, Laisvūnė Laurinkienė, Remigijus Bobina, rūbų kūrėja Aušra Maculevičienė, dail. Sigitas Šniras. Dar šiai grupei priklauso akt. Saulius Šumanas, apšvietėjas Gintaras Laurinkus, scenografas Arūnas Uogintas, pagalbiniis meistras Artūras Čėsna. Vaidinimas pastatytas Los Angeles ir San Francisco š.m. balandžio mėnesį.

Sigito Šniro nuotrauka.

Kai viskas vieningai susiklosto

PRANAS VISVYDAS

Lyg geometriniam pavidale: kampai, linijos ir vidinė erdvė tarpusavyje gražiai sutaria. Kad ir kvadrato.

Pro šios kampuotos metaforos lešį žiūriu į poetinį spektaklį „Emilija Platerytė“, lietuvaite-karžygė, vaidintą Los Angeles Dramos sambūrio jaunųjų aktorių balandžio 17 ir 18 d., vakare bei popietės laiku. Scenarijus ir režisūra Olitos Dautartaitės, pagal Jūditos Vaičiūnaitės vienaveiksmę pjesę „Dialogas su Emilija“, išspausdintą keturių pjesių rinkinyje *Pavasario fleita* 1980 m. Vilniuje. Šokiai ir plastika – labai svarbūs šiame vaidinime – Sigitos Barysienės.

Režisierė pastatymui panaudojo muzikinį foną – su nam laikotarpiui artima Frederiko Chopin muzika, palydintia Emilijos įvairius išgyvenimus bei vaidinimo nuotaikas. Repertuarą parinko S. Barysienė.

Pravartu trumpai nurodyti šios pjesės kompozicinius apmatius: Septynios dalys. Kiekviena pradeda poetiniu skandavimu, kurį atlieka Deklamatoriai – tai keturi, tai du, tai

vienas. Tarsi herojės likimą apdainuojantis choras. Sen ir ten įterpiami dar kiti posmai. Jei pradžioje ilgos eilutės banguoja kilniais amfibraniais („aš nenoriu, kad būtų / tik prieblandoje, panardintas muziejaus paveikslas“), tai pabaigoje, Istoriui apraudent Emilijos mirtį, Deklamatoriai išsako jos išliekantį vaizdinį ateičiai jamų pėdomis. Kad ir šios eilutės: „jos veidas sukilimo peizaže – taurus ir rimtas / jos žirgas tebedulka toly – baltas ir eiklus! Toji pabaiga, su degančiom

jos veidās sukilimo peizaže taurus ir rimtas, jos žirgas tebedulka toly – baltas ir eiklus

žvakutėm, su aplinkui klapančiais veikėjais ir Chopin elegiška muzika ne vien žiūrovui suvilgino akis.

Pagrindinio vaidmens kūrėja Laisvūnė irgi nepertempė savo jausmų. Turi puikią atmintį. Gal balso tembras ne visus žiūrovus vienodai paveikia. Į repetitijas atvykdamo net iš San Francisco. Savaip išgyveno į Emilijos charakterį: vienišos svajotojos romantikės, kurios pažūroms nepritarė tėvas, net

jos išsivadėjęs; trokštantios kovoti už tėvynės laisvę; drauge ir mylinčios gyvenimą... Savo didinga išvaizda Laisvūnė atrodė kaip Emilijos pamiltoji Žana d'Ark, turint mintį tuos matytus kino filmus. Jai tiko kario vyriška apranga ir konfederatė. Vien tik dėl to šaunaus kostiumo, Aušros Maculevičienės sukurto, ir šveitrus kardo įsijauti į laisvės kovas.

Kaip programoje rašoma, scenografija Arūno Uoginto, o dailininkas Sigitas Šniras. Tad,

manau, abu taip originaliai prasmingai papuošė sceną su minimaliomis priemonėmis. Dešinėje nuo lubų virvės kaboję metraščių rulonai, tarsi raginantys – skaityk, Istori! O kairėje kabanti sūpuoklė, su gėlių žiedais apipintomis virvėmis, be abejo, simbolizavo jaunystės džiaugsmus, nuo kurių ryžosi atitolti Emilija, pasišovusi padėti sukilėliams.

Pjesės pagrindas glūdi Emilijos (akt. Laisvūnės Laurin-

kienės) ir Istori (Remigijaus Bobinos) pokalbiuose. Istorkas čia ne vien orus metraščių skaitytojas, dėstantis 1831 metų sukilimo faktus, bet ir didvyriška lietuvaite besisielojantis, ir vis ją labiau pamilstantis. Bobina šį meilės bruožą išreiškė dramatišku santūrumu. Juk vaidinimo stilius ne realistinis, bet poetiškai sąlyginis. Tai elegiškas žiūrėjimas į praeitį.

Pjesės ir režisūros pliusas kvadrato yra darnus Deklamatorių (Daivos Kamaraukaitės, Indrajos Šulcaitės, Haroldo Mockaus, Sauliaus Šumano) panaudojimas ir kitai aktoriškai eigai: dvaro linksmyboms, sukilimo personažams pavaizduoti. Rasi, čia jie visi reikšmingi. Nuo pradžios iki pabaigos. Su kerinčiu aristokratišku grakštumu pradžioje šoka menutę ir vėliau kitus šokius, Chopin skambant. Gabioji Aušra Maculevičienė apvilko juos elegantiškai – kaip tasyk vilkėjo aukštuomenės panelės ir jauni ponai.

Taigi Deklamatoriai ne tik šoko, bet ir išgyvendami vaidinimo ponačius, ir sukilėlius, baudžiauninkus, D. Kamaraukaitė – mūšyje žuvusią Emilijos draugę, I. Šulcaitė – sukilėlę Mariją, vyrai – besifechtuojančius Emilijos pusbrolius. Visi kartu vorele įbėgo, nešdami sukilėlių vėliavą su sukrizduotu kardu emblema. Kardas įteikiamas ir Emilijai. Ji prisiekia kovoti už tėvynę ligi paskutinio kraujo lašo. Tai išpūdinga scena. Haroldas Mockus atbėga su trimitu. Trimituoja. Šaukia: „Tegyvuoją gegužės trečiosios konstituciją!“

Trukmė maždaug 50 minučių. Nuobodžiauti nebuvo kada. Kai kas žiūrovų nesuvokė, ar Emilija buvo sužeista, ar tik sunkiai sirgo. Man asmeniškai nelabai patiko mizanscena, kur Deklamatoriai, prisimindami kovų epizodus bei arklų lėksmą, vertikaliai susikabinę trypia grindis ir sako eiles apie šuoliavimą zovada tada. Šiek tiek juokinga interpretacija, kai eilių aiškumas tampa sutryptas. Kita vertus, sėkmingo spektaklio tėkmėje vienas priekaištas nuplaukia pasroviui.

Apšvietimu rūpinosi Gintaras Laurinkus. Atrodė, šiai priemonei stigo tikslinės koordinacijos. Prie pastatymo prisidėjo ir Artūras Čėsna.

tijų stygius verčia ir jaunimą nuolat dairytis skalesnės duonos kitur. Vien jūsiškėje Čikagoje ir miesto apylinkėse juk priskaiciuojama nuo 12 iki 20 tukstančių nelegalių lietuvių, liejančių prakaitą statybose ar prižiūrindami vyresnio amžiaus, neretai neigalius žmones. Dažnas atvykėlis niekad taip sunkiai Lietuvoje nebūna dirbęs, o kur dar kitos bėdos, taip ir laukiančios užklupti svečio šaly. Juk ten nelegalas neturi beveik jokių socialinių garantijų. Tačiau prisiminus, jog didžiausioji emigrantų banga – arti 9 mln. žmonių – pasiekė Amerikos krantus tarp 1900 ir 1910 m., tas nedarytų didesnio įspūdžio. Svarbu ką ir su kuo lyginsi.

Grįžtant prie Lietuvos, neretai pagalvoji, jog lankstesnė, labiau pritaikyta žmonėms nei biurokratų formuliams, švietimo ir kultūros politika galėtų bent kiek atsverti tas opias socialines problemas. Deja, viskas yra nugrimzdę į politinių partijų nesantarių prarają, ir lieka politinių ambicijų bangose, kurios, deja, nėra apčiuopiamos ir todėl negali atnešti jokios naudos Lietuvai.

Išoriškai kultūra Lietuvoje,

„Grandis“ švenčia

Atkelta iš 1 psl.

Ansamblio vadovė Violeta Fabianovich prižiūri ansamblio reikalus, pati šoka su veteranais šokėjais ir dar moko studentų ratelį. X Lietuvių tautinių šokių šventėje ji buvo vyriausioji meno vadovė. Be jos ir anksčiau minėtos Rimos Polikaitytės, kiti mokytojai, kurie šiuo metu dirba su „Grandies“ įvairiais rateliais, yra Gintaras Grinkevičius (ansamblio baletmeisteris), Vida Brazaitytė (veteranų ratelių mokytoja), Antanas Rašymas (jaunųjų ratelio mokytojas), Dalia Bilaišytė-DeMuth (vaikų ratelio mokytoja), Lidija Stropūtė-Polikaitienė (jaunųjų veteranų ratelio mokytoja), Rėda Ardytė-Plūrienė (mokytoja). Mokytojai padeda vieni kitiems ir kartais moko ne vieną ratelį. Šokių mokytoja Vida Brazaitytė pati šoka „Grandyje“ nuo 1985 m. ir yra buvus įvairių ratelių šokių mokytoja – nuo vaikų iki jaunų, iki veteranų, pradedant 1992 m. Veteranų ratelį moko penkerius metus, nuo 1999 m. Artejančiai Lietuvių tautinių šokių šventei ruošia net du veteranų šokėjų ratelius ir pati šoks. Kiekvienas mokytojas turi mėgiamiausius šokius. Vidos – tai „Subatėlė“ ir „Gailingis“. Nors ne visi ansamblio mokytojai yra pedagogai iš profesijos, tačiau jie studijavę baletą ar kitokio šokio meną. Baletmeisteris Gintaras Grinkevičius 1988 m. baigė Choreografijos katedrą Klaipėdos universiteto menų fakultete. Kiti šokių mokytojai yra lankę Išeivijos tautinių šokių instituto mokytojų kursus Dainavoje, kai kurie buvę (ar yra) to instituto valdybose.

Šokėjai

Šiuo metu „Grandyje“ šoka įvairiausiose vietovėse gimę šokėjai – JAV, Kanadoje, Vokietijoje, Pietų Amerikos kraštuose. Dar kiti gimę Lietuvoje. Vieni pasitraukę su šeimomis iš Lietuvos po Antrojo pasaulinio karo, būdami labai jauni, kiti su šeimomis iš Lietuvos atvyko gyventi JAV tik pastaruoju metu. Yra šokėjų, kurie sklandžiai ir laisvai kalba lietuviškai, kiti kalba lietuviškai daugiausia tik su seneliais. Dar kiti gimę mišriosiose šeimose, kur lietuvių kalba retiau girdima. Stengiamasi visus pamokyti lietuvių tautinių šokių terminologijos!

Šiuo metu šokėjų eilėse jau šoka pirmųjų šokėjų vaikai. Yra atvejų, kad tėvai šoka viename ratelyje, o vaikai – kitame. Viena motiutė šoka veteranų šokių ratelyje, o jos anūkai šoka vaikų ratelyje. „Grandyje“, kaip ir kituose šokių ansambliuose,

yra atvejų, kad šokėjai šokių ansambliuose rado savo gyvenimo draugus. Viena veteranų šokėjų pora, Onutė ir Virgis Smilgiai, būdami jauni, susipažino, šokdami dviejose skirtingose lietuvių tautinių šokių grupėse Čikagoje. Jie jau vienuolika metų šoka „Grandies“ veteranų ratelyje ir sako, kad dar nenusibodo.

Kodėl ansamblio nariai šoka „Grandyje“?

Mary Ellen ir Linas Marčiai bei Onutė Smilgienė atsakė, kad priklauso „Grandžiai“, nes mėgsta šokti ir dėl draugų. Onutė Smilgienė tą mintį išplėtė. „Mūsų veteranų ratelis labai gerai sugyvena. Vaziuojam į įvairius lietuvių renginius ir darom pobūvius (pas save) pora sykių į metus, pakviesdami visus šokėjus. Aš asmeniškai labai mėgstu tautinius šokius, žiūrėti, kaip jauni mas taip energingai šoka, ir labai pati mėgstu šokti. Aš jaučiu, kad juo ilgiau šoksiu, tai nepasensiu. Man muzika labai graži, šokių judesiai, rūbai, viskas“. O kaip ji paaiškina savo amerikiečiams draugams, kur praleidžia tiek laisvo laiko?

„Jeigu paklausia, aš pasakau, kad šoku su lietuvių tautinių šokių grupe, veteranų ratelyje, o jie sako – valio, kaip gražu, kad nepamiršti savo kilmės ir kultūros“. Šposininkas Linas Martis atsakė, jog jis pasako savo amerikiečiams draugams, kad jis eina į tautinių šokių repetitijas, nes turi progą su kitom moterim, ne vien su savo žmona, pašokti (tačiau ratelyje, jo pora – jo žmona).

Šokėjai, kurie nori šokti, randa laiko ir būdų dalyvauti repetitijoje. Viena „Grandies“ studentų ratelis susideda iš studentų, išvykusių į tolimesnes valstijas studijoms, kur nėra nei lietuvių, nei tautinių šokių ratelio. Jie yra pasiryžę sudeirinti studijas ir grįžti į Čikagą „Grandies“ repetitijoms, žinodami, kad reikės labai intensyviai ir gal per trumpesnį laiką išmokti jų rateliui paskirtus šokius artejančiai šokių šventei.

Nesvarbu, kokios lietuvių kalbos žinios, nesvarbu, kokius nuotolius turi įveikti, atvykti į repetitijas, vis tiek kažkas traukia jaunos ir vyresnius lietuvių tautinių šokių mylėtojus į repetitijas. „Grandis“ yra tikra grandinė, kuri visus traukia į savo pusę ir apjungia į vieną burį. Švenčiami kiekvieno, ilgiau „Grandyje“ šokančio šokėjo jubiliejai, pradedant penkmečiu. Įvairių pasirodymų, repetitijų šokėjai dėvi specialiai paruoštus „Grandies“ marškinėlius, kad būtų aišku, kuriam ansamblui priklauso.

Šventė

Gegužės 15 d. „Grandies“ koncertas parodys šokėjų gabumus. Reikia manyti, kad koncerto dalyviai pajus lietuvių tautinių šokių grožį ir prisimins savo jaunystės dienas. Žiūrovai turės progą ne tik matyti kai kuriuos būsimos 2004 m. XII Lietuvių tautinių šokių šventės programon įtrauktus šokius, bei kai kuriuos specialiai „Grandies“ jubiliejiniam koncertui parinktus šokius. Bus ir muzikinių interpių. Vieni jauni šokėjai trepsės scenoje, kaip „pirmokai“, kiti parodys, kad jie jau yra daugelio pasirodymų „veteranai“. Kvietiname lietuvių visuomenę ir ypač kadaise šokusius „Grandyje“ ir sukakties ir Lietuvių tautinių šokių pasigrožėjimo šventę! 1999 m. „Grandies“ 40-ojo jubiliejaus koncerto pirmos dalies žodžiais tariant ir pridant, „Iš arti ir iš aplinkui, daug grandiečių (ir jų draugų) susirinko“.

jaunimas, šokantis tautinius šokius, iš senovės atkasa mūsų tautos dvasinius lobius, kuriais pasidalina ir su saviškiais, ir su kitataučiais

40-ojo „Grandies“ jubiliejaus leidinyje buvo išspausdintas rašytojos Stasės Petersonienės aprašymas: „Vieną „Grandies“ tautinių šokių vakarą programos pranešėja baigė žodžiais: 'Mes jūsų grandis'. Šie žodžiai pasiliko ilgam ir išėjus iš koncerto. O jų prasmę galima šitaip paaiškinti: jaunimas, šokas mūsų tautinius šokius, iš senovės atkasa mūsų tautos dvasinius lobius, kuriais pasidalina ne tik su savo saviškiais, bet juos parodo ir svetimtaučiams. Amžių tėkmėje susidariusios mūsų tautos dvasios specifinės žymės per tautinius šokius, liaudies dainas, tautinius muzikos instrumentus yra perduodamos iš kartos į kartą. Ir todėl tautinių šokių grupė yra grandis, jungianti praeitį su ateitimi“.

Reikia tikėtis ir manyti, kad Čikagos tautinis ansamblis „Grandis“ šoks toliau – į ateitį, link savojo 50-ųjų metų jubiliejaus! Reikia taip pat tikėtis, kad „Grandies“ koncertas ir artėjanti XII Lietuvių tautinių šokių šventė susilauks gausios publikos.

„Grandies“ ansambliečiai, pernai liepos 6 d. dalyvavę Pasaulio lietuvių dainų šventėje Lietuvoje.

Laiškai iš Vilniaus
Julius Keleras

Nieko naujo ir po šiandienos saule

Isiskaityti į daugiasluksnę Lietuvos kasdienybę nėra lengva. Apie tai, kas vyksta iš tikrųjų Lietuvoje, tarkim, atsiktinio prašalio žvilgsniu, galima spręsti daugyriopai: iš kasdien Vilniaus senamiestyje dirbančių elgetų, tarp jų ir vaikų, armijos (o jų priskaiciuojama apie 200), švirkštų, išmėtytų to paties senamiestio laiptinėse, ar išsamų nusikaltimų kronikų, kuriomis taip mėgsta mėgautis vietinė žiniasklaida, žut būt mėginanti pralenkti savo konkurentus. (Žuvusieji auto avarijose, jeigu reikia pavyzdžių, Amerikos televizinių programose niekad nebūtų rodomi itin stambiais planais, o Lietuvoje tai daryti aiškiai nevengiamas).

Tiesa, galima žvelgti ir priešingai – pastebėti nuostabiai išgrąžintą Vilniaus senamiestį,

Užupi, prieš porą metų įveiktą infliaciją, ištaigingas krautuves, besiplečiančius „supermarketų“ tinklus. Be abejonės, tamsoji ir šviesioji mūsų realybės pusės ryškėja tam tikromis aplinkybėmis, kurios priklauso nuo daug ko, ypač nuo mūsų socialinės politikos. Svetimšaliui, netgi užsienio lietuviui, gerai nepažįstančiam dabartinės šalies, viskas atrodo nepalyginamai dailiau. Savam – dažnai gerokai liūdniau. Ir ne vien dėl to, kad lietuviai, kaip tauta, linkusi į lyriką ir pesimizmą ar savižudybes. Tiesiog vis dar pernelyg pairusi yra socialinė tvarka, kurią per nepriklausomybės dešimtmetį gal ir neįmanoma buvo visiškai atstatyti. Tos socialinės duobės, tarškim, nelanksti socialinės paramos sistema, socialinių garan-

Lietuvių dailės klasikas Čikagos pašonėje

LAIMA KRIVICKIENĖ

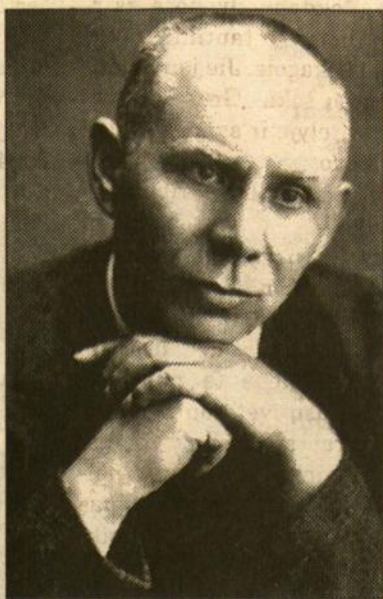
Aldonos (Mikulskytės) ir Vainučio Zikarų meno rinkinio, dovanoto Lietuvių dailės muziejui paroda galėjo įvykti 2003 metų pavasarį, tik gyvenimo tikrovė nutolino šį iškilmingą momentą, nukėlė į šiuos metus ir, aplenkusi žiemos rūpestius, pasirinko pavasarinę datą gegužės 8-ąją. Šis įvykis vienintelis, netikėtas ir džiuginantis: šiais laikais, kai per 50 metų Amerikos lietuvių čia sukurtos meno vertybės nesuskaičiuojamais siuntiniais, talpintuvais, lėktuvais ir laivais keliauja Lietuvon, žymaus skulptoriaus Juozo Zikaro marti, Aldona Zikariene, savo šeimos surinktą meno kolekciją, kurioje išskirtinę vietą visada užėmė Juozo Zikaro kūriniai, padovanolo Lietuvių dailės muziejui PLC, Lemont, IL.

Visą gyvenimą Aldonos ir Vainučio šeima supo skulptoriaus Juozo Zikaro, jo brolio skulptoriaus Teisutio, draugų, bičiulių menas. Vis labiau apilankant mintims apie būtiną pastovios globos ir priežiūros, pasirinkus žinomą, senatvę lietuvių suburiantį, Putnam vietovę, Aldonai natūraliai iškilo meno rinkinio atiteities klausimas. Nusprendė padovanoti Lietuvių dailės muziejui. Meno rinkinio siunta LDM pasiekė 2002 m. Atkeliavo tvarkingi kūrinių sąrašai, aprašymai, tikslinantys išpildę dovanos vertę, nusitęsę ryšys, keliavo padėkos ir atsakomybės laiškeliai, paaiškinimai. Ir, net suprantant, kad Aldonos Zikarienos sveikata slūbuoja, dar kirbeno, nors ir nerealai, viltis, kuo daugiau išgirsti, sužinoti, džiaugiantis, kad mecenatė pati viena, stropiai, atidžiai, tvarkingai paruošė visą kolekciją išsiuntimui. Atrodė, kad laikas dar visiems palankus. Deja, žinutė apie Aldonos Zikarienos mirtį sunaikino ryšį, tik dukters Eglės Zikaraitės-Calabresės laiškelis, 2003 kovo 28 d. rašytas Daliai Šlenienei, išryškino mintį, kad šio meno rinkinio paroda turi būti išskirtinė.

Eglė Zikaraitė-Calabrese, patvirtindama mamos valią, rašė, kad meno kolekciją kūrė ir rinko abu jos tėvai: Aldona ir Vainutis Zikarai, kad jos mama buvo tvirtai įsitikinusi, jog šis menas turi būti padovanotas Lietuvių dailės muziejui Lemonte, kad visi lietuviai, visi muziejaus lankytojai galėtų pamatyti, pajusti skulptoriaus J. Zikaro talentą, kūrybos grožį, atskleidžiant pasauliui aukštą lietuvių kultūrą ir meną. Prisimindama jaunystę, mielus tėvų bičiulius – V. K. Jonyną, E. ir R. Talačkas, kitus dailininkus, kurių darbai puošė jų namus ir sudarė didelę dalį rinkinio, siūlė, rengiant A. ir V. Zikarų rinkiniui skirtą parodą, panaudoti ir mamos užrašytus prisiminimus.

Tie keli prirašyti prisiminimų lapeliai yra atviras pasakojimas, nužymintis Zikaro šeimos gyvenimo momentus, tampa svarbiu ryšiu su praeitimi.

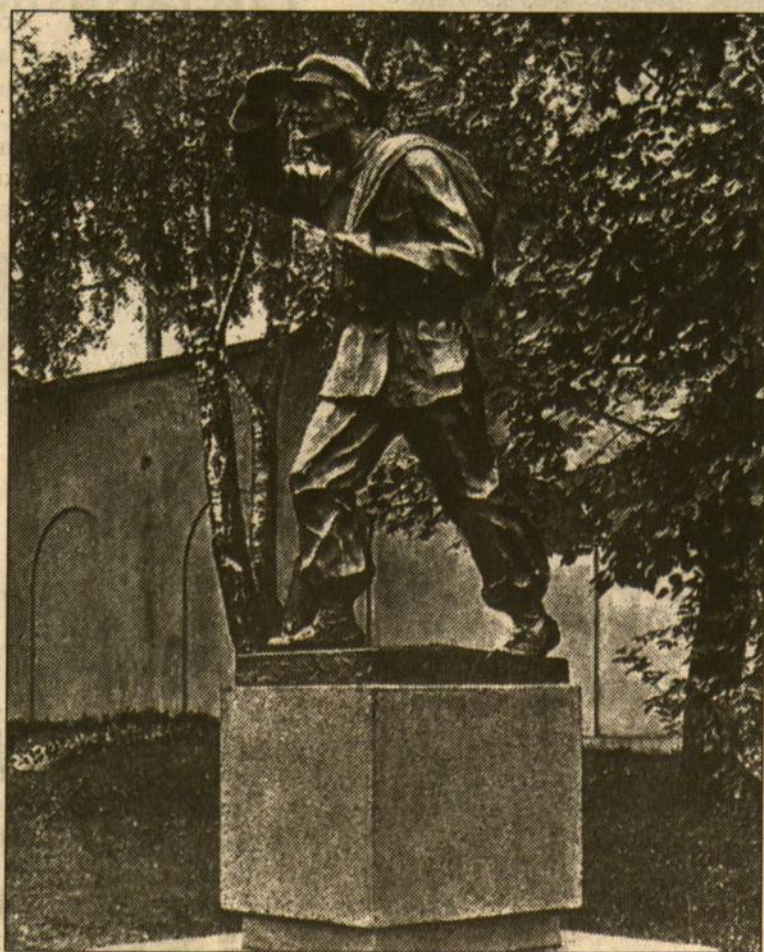
„Aš, Aldona Mikulskytė, gimiau ir augau pasiturinčio Suvalkijos ūkininko šeimoje Kybartų artumoje. Ten aš užsilvilkau gimnazistės uniformą, kuri buvo suprojektuota dailininko Juozo Zikaro. Tada man ši pavardė nieko nesakė... Lietuvą

Juozas Zikaras: „Lietuva mažytė, bet ji gali ir turi būti garsi savo meno kūrinių“.

palietė karai, sovietų ir hitlerinės Vokietijos okupacijos. Teko pasitraukti nuo karo veiksmų į Vokietiją. Mus pabėgėlius priėmė svetingos Jungtinės Amerikos Valstijos. Mūsų šeima čia atvyko 1949 metais ir įsikūrė New Yorke, čia gegužinėje susipažinau su aukštu, lieknai vaikinui, Vainučiu Zikaru... Tik iš kitų sužinojau, kad jis sūnus kažkokio žymaus skulptoriaus, kuris yra pasiilkęs Lietuvoje... 1951 sukūrėme šeimą. Kas kartą vis labiau jutau Vainučio nuolatinį ilgėjimą į didelę meilę likusiems Lietuvoje – jo tėvams, jo dvynei sesei Alytei. Vainučio pasakojimai sukūrė man gražų Zikaro šeimos paveikslą. Pradėjau galvoti, kad Zikaras buvo išskirtinė asmenybė, išskirtinis tėvas, jei jo sūnus, išaugęs į vyrus, taip gražiai kalba apie tėvą“.

Laikas atitolinęs gyvą skulptoriaus paveikslą, atsilojo ir rinko geriausiąją, ryškiausiąją žmogiškąją prasmę, kūrybą ir švelnius prisiminimus. „Kai abu lankėmės Lietuvoje 1992 metais jau šeštą kartą, (tai buvo paskutinis kartas, kai lankėmės abu), Vainutis Kaune nusivedė mane į Ažuolų kalną prie Meno mokyklos, kur jo tėvas mokytojavo, turėjo studiją. Jis parodė langą, pro kurį jis su sesute dvyne dažnai išlydavo ir prašydavo iš tėtės 5 centų saldiniams. Zikaras nie-

Juozas Zikaras. „Knygnešys“. 1939 m.

kada ant vaikų nesibardavo, kad jam trukdo. Išsitraukęs iš kišenės visada duodavo centus savo pažibukams, tai – taip jis vadindavo vaikus.“ ... „Stovėdami čia ilgai, lyg įmintose Zikaro pėdose, sugalvojome įsteigti kasmetinę Zikaro vardo 1,000 litų premiją. Deja, Vainutis to padaryti nespėjo. Jis tragiškai iškeliavo pas savo numylėtą tėtę 1993 m. Atsigavęs iš tos netekties, 1996 m. premija tapo realybe“. Apsilankę Lietuvoje Zikarai parsiveždavo meno kūrinių, bareljefų ir jais puošė savo namus.

Kiekviena karta savaip suprantą ir vertina meną. Žmogus paklūsta laikmečio diktuojamoms vertybėms, kadaise tvirtiausios ir negincytinos tiesos po kurio laiko keičiasi. Tik visada, kai žmogus prisiliečia prie Juozo Zikaro kūrybos, suranda savąjį atvirą santykį su jo menu. Kadaise Zikaro skulptūra „Laisvė“ buvo tautos laisvės simbolis ir siekiamas idealas, vėliau mus vertė ją pamiršti, atėjo laikas kai „Laisvė“ vėl tapo tautos išsivadavimo ženklų ir šiandieną ją tvirtai pastatė nūdienos kultūros terpeje. Nedaug J. Zikaro kūrinių pamatysime ir Lietuvos muziejų salėse, tik pagrindinius jo kūrinius žino beveik kiekvienas lietuvis ir ne veltui Zikaras vadinamas tautinės dailės klasi-ku.

„Didžiausia pagarba ir padėka už žymiojo skulptoriaus J. Zikaro kūrybos saugojimą tenka Aldonai ir Vainučiu Zikarams, jų šeimai: nuo pirmųjų nepriklausomos Lietuvos monetų kolekcijos – kiekvienas net mažiausias centas, pinigėlis, medalionas, tvirtina senąją Lietuvos kultūrą, bareljefai, portretai, biustai, gipsiniai maketai, meno kalba išsako kūryboje glūdintį grožį. Kūriniuose atsiskleidžia meistras, laisvas jo polėkis, išryškinant bendrusius dvasinius supančius aplinkos bruožus. Šioje kolekcijoje yra skulptoriaus Teisutio Zikaro niekur neekspozuotos kūrybos, LD muziejaus rinkiniai papildė J. Bagdono, V. Igno, V. K. Jonyno, A. Galdiko, V. Kasiulio, E. ir R. Talačų bei kitais ryškiais išpildiniais darbais.

Lietuvių dailės muziejus nuo-

Aldona ir Vainutis Zikarai.

latos kviečia, pristatydami kūrėjus, žymių menininkų darbus, rengia autorines parodas, ieško to, kas dabar atrodo praeities, patraukli, reikšminga. LDM direktorė Dalia Šlenienė labai nudžiugo, gavusi didžiulę siuntą. Vaikstant tarp gausybės dežių, sunku buvo patikėti, kad jos vienos rankų užteks tiems turtams išpakuoti, sutvarkyti, paremontuoti ir paruošti rodyti. Darbas atliktas. Šios parodos – A. ir V. Zikarų rinkinio ekspozicija kuriama iš darbų, kurie buvo nepaprastai aktualūs jų sukurtimo laikais, atitiko savo meto dvasią, ryškino lūkesčius, šia kūryba žavimasi iki šiol, ji vertinama, puošia lietuvių aplinką, kelia tautos garbės jausmus. Minint 120-ąsias Juozo Zikaro gimimo metines, jo šeimos namuose Kaune, Ažuolų kalne atidarytas muziejus, kur galima nuosekliai pažinti skulptoriaus – dailininko ir pedagogo gyvenimą bei kūrybos kelią, šeimos narių, vaikų: Alytės, Vaidučio, Vainučio, Teisutio, šiuose namuose

gyvenusių ir vėliau išklydusių po platųjį pasaulį, likimai ir gyvenimo istorijos taip pat surinktos čia. Apsilankius muziejuje, galima suprasti ir deramai įvertinti šeimos narių ištikimybę tėvų įskiepytomis vertybėmis bei pasišventimą, saugant žymiausių nepriklausomybės simbolių kūrėjo palikimą ir atminimą. Amerikos žemyn Lietuvių dailės muziejus Lemonte bus ta vienintelė vieta, kur visi galės susipažinti su įdomia Lietuvos skulptūros patriarcho kūrėjo Juozo Zikaro kūryba, tai vienintelė beišlikusi salelė, kur vis dar galima pamatyti lietuvių, gyvenusių ir kūrusių šioje aplinkoje, meną, garsinantį Lietuvos talentus.

Aldonos ir Vainučio Zikarų meno rinkinio pristatymas, parodos atidarymas, dalyvaujant Eglei Zikaraitėi-Calabrese su šeima, Lietuvių dailės muziejui, Lemont, įvyks 2004 gegužės 8 d., šeštadienį 6:30 v. vakaro. Kviečiami visi į susitikimą su Lietuvos tautinės dailės klasiko Juozo Zikaro menu.

Juozas Zikaras. „Kristus“.

Zikaras viską matė tik geromis akimis

Aš, Aldona Mikulskytė, gimiau ir augau pasiturinčio Suvalkijos ūkininko šeimoje, Kybartų artumoje. Ten aš užsilvilkau gimnazistės uniformą, kuri buvo suprojektuota dailininko Juozo Zikaro. Tada man ši pavardė nieko nesakė, bet gyvenime taip nutiko, kad vėliau susidūriau su šia pavarde, ir ji man pasidarė artima.

Lietuvą palietė karai, sovietų ir hitlerinės Vokietijos okupacijos. Teko pasitraukti nuo karo veiksmų į Vokietiją. Po karo nebegalėjome grįžti į Lietuvą, nes ji buvo sovietų okupuota.

Mus pabėgėlius priėmė svetingos Jungtinės Amerikos Valstijos. Mūsų šeima čia atvyko 1949 m. ir įsikūrė New Yorke, toje miesto dalyje, kur gyveno daugiau lietuvių. Čia mes turėjome laisvę: mokėmės, kūrėm savo mokyklas, organizaciją, savo šeimas.

Ir aš 1950 m. gegužinėje susipažinau su aukštu, lieknai vyriškiu, kuris buvo Vainutis Zikaras.

Tuo metu man jo pavardė nieko nesakė. Jis pats apie save daug nekalbėjo. Tik iš kitų sužinojau, kad jis yra sūnus kažkokio žymaus skulptoriaus, kuris pasilikęs Lietuvoje.

Mes tapome vienas kitam artimi ir 1951 m. sukūrėme šeimą. Kas kartą vis labiau jutau Vainučio nuolatinį ilgėjimą į didelę meilę likusiems Lietuvoje – jo tėvams, jo dvynei sesei Alytei. Vainučio pasakojimai sukūrė man gražų Zikaro šeimos paveikslą. Pradėjau galvoti, kad Zikaras buvo išskirtinė asmenybė, išskirtinis tėvas, jei jo sūnus, išaugęs į vyrus, taip gražiai kalba apie tėvą.

Zikaro vardo premijos mintis

Kai abu lankėmės Lietuvoje 1992 metais jau šeštą kartą, (tai buvo paskutinis kartas, kai abu lankėmės), Vainutis nusivedė mane Kaune į Ažuolų kalną prie meno mokyklos, kur jo tėvas mokytojavo, turėjo studiją. Jis parodė langą, pro kurį jis su sesute dvyne dažnai išlydavo ir prašydavo iš tėtės 5 centų saldiniams.

Zikaras niekada ant vaikų nesibardavo, kad jam trukdo. Ištraukęs iš kišenės, visada duodavo centus savo pažibukams – taip jis vadindavo vaikus.

Kadangi Zikaras nuo meno mokyklos gyveno ranka pasiekiamame artumoje, tai vaikų prašymai tų penkių centų būdavo dažni.

Stovėdami čia ilgai, lyg įmintose Zikaro pėdose ir prie to gerokai apipuvusio lango, sugalvojome įsteigti kasmetinę Zikaro vardo 1,000 litų premiją. Deja, Vainutis to padaryti nespėjo. Jis tragiškai iškeliavo pas savo numylėtą tėtę 1993 m. Sausio mėnesį išėjęs nusipirkti laikraščio, paslydo ant ledo ir griudamas labai susižeidė galvą. Tai ir buvo jo mirties priežastis. Atsigavęs iš tos netekties, 1996 m. premija tampa realybe.

Zikaras niekada nebuvo materialistas. Jam pinigai lyg neg egzistavo. Priešingybė buvo jo žmona. Dėl to namuose ir kildavo karas. Zikariene turėjo planą – pastatyti nuosavą vasarnamį Kačerginėje. Tai ji padarė taip, kad Zikaras nežinojo. Iš mėnesinių maistui pinigų ji pusę jų kimšo į kojines. Po to vaikus siųsdavo pas tėvą, kad vaikai vėl prašytų pinigų maistui.

Tokiu būdu vasarnamis ir išdygo. Džiaugėsi Zikariene Kačerginėje, bet Zikaras jos nemėgo. Būdavo Kaune, jo sūnus Vainutis virdavo sriubą su aštriais pipirais, nuo kurių sriuba pasidarydavo juoda, o vasaros metu greit pradėdavo burbuliuoti. Bet Zikarui vis tiek būdavo gardi ir prarūgusi, nes sūnaus virta.

Zikaras nerūkė, bet kartas nuo karto užsiruokydavo cigaretes, paskėsdavo jo dūmuose. Džiaugdavo, kaip vaikas, kai pavykdavo išpūsti dūmų rutulį.

Vaikams buvo ir tėvas, ir motina

Mėgo vienumą, mėgo muziką, ypač vargonų. Pats grojo smuikeliu. Vesdavo vaikus į bažnyčią labiausiai dėl to, kad pats galėtų klausytis vargonų. Mėgo dainuoti, užtraukdavo „Sancta Lucia“. O kai keturi jo vaikai paaugo, padarė jis Zikarų orkestrą. Vyriausias sūnus Vaidutis grojo smuiku, Teisutis daugė būgnus – jų vietoje buvo puodai ir jų dugnai. Dvyniai rimtai – keturiom rankom – spaudė pianino klavišus, o pats Zikaras šaukštais pritardavo. Zikariene visa tai atrodydavo lyg nerimta.

Zikaras vaikams buvo ne tik tėvas, bet kartu ir mama. Jis juos prausė, glaudė, gamino maistą, augino, ruošė gyvenimui. Jis buvo jų draugas, juos suprato, atjautė; buvo meilus, švelnus, pilnas humoro. Visą matė tik geromis akimis. Jis buvo ir elgėsi kaip vaikas. Užaugti ir subręsti nespėjo. Buvo penktas šeimoje vaikas. Svajoto apie skraidymą, norėjo nuo žemės pakilti kažkur aukščiau, į erdvę.

Diplominio darbo tema

Šio jo gerumo ir drauge grožio bruožai atsispindi diplominiame darbe „Motina“. Darbas turi įdomią istoriją.

J. Zikaras Petrapilio Dailės akademijoje studijavo 1910–1916 metais. Jo diplominis darbas turėjo būti konkursinių darbų skyriuje. Laimejusiam šį konkursą, buvo daug privilegijų ir apmokamos studijos užsienyje.

Zikaras kėlė mėnesių dirbo prie graikų mitologinės temos. Jau džiaugėsi profesoriai jo darbu, pranašavo gražią ateitį, bet darbas Zikaro nepatenkino. Jam buvo svetimas ir šaltas. Neapsikęsdamas tą darbą sudaužė, sulaužė. Grįžęs namo, rado žmoną bemaitinančią jų pirmgimį sūnelį. Taip Zikaras ir suuko: „Koks dieviškas vaizdas!“

Taip ir gimė diplominio darbo tema – „Motina“. Grupinė skulptūra padarė per 20 dienų. Skulptūra akademijos parodoje susilaukė didelio dėmesio, nes visiem buvo žinoma jos atsiradimo istorija. Apie tai rašė ir Peterburgo spauda.

Zikaras buvo pirmas lietuvis, gavęs skulptoriaus – dailininko diplomą.

Net pinigais nusipirkdavo ramybę

Zikaras buvo visur ir visada punktualus. Jei kur nors reikėdavo važiuoti, jis visada būdavo apsirėngęs prieš išėjimą, su kepure, su lazdele, sėdėdavo ir laukdavo žmonos, kuri visada ir visur vėluodavo. Jos nesusilaukęs, išeidavo.

Nukelta į 4 psl.

Zikaras viską matė tik geromis akimis

Atkelta iš 3 psl.

Zikaras turėjo labai ramų, nuolankų sugyvenamą charakterį, nemokėjo pykti, užpykęs greitai atsisileidavo, o kad žmonelė nerodytų rūstaus veido, atsiprašydavo už padarytas klaidas, kad tik namuose būtų taika. Kartais net pinigais iš jos nusipirkdavo ramybę.

Kad moliniai žmogiukai būtų gyvi

Zikaras, ganydamas žąsis, drožinėjo dūdeles, lipdė iš molio žmogiukus. Kad tie žmogiukai jam atrodytų gyvi, prisi-gaudęs karkvabalių, juos sukimšdavo į jų pilvus, ir tokiu būdu jie tapdavo gyvais. Su malonumu tai jis pasakodavo savo vaikams.

Zikaras daug reikalavo iš savo mokinių, tuo pačiu juos mylėjo, ypač Vytautą Kašubą, matė jo gabumus, atjautė jo sunkų gyvenimą, rėmė jį finansiškai.

Didžiavosi Zikaras, kad jo du sūnūs, Teisutis ir Vainutis pasuko meno keliu. Teisutis linko į modernizmą, kurs labai nervino tėvą. Bet koks kitas mokslas Teisutis nedomino. Neturėdamas laiko pats atlikti vieno Pie-no Centre gauto užsakymo, jį padaryti davė sūnui Teisutiui. Tai buvo skulptūra „Linai“. Tai ir buvo Teisutis pirmas darbas, už kurį jis gavo užmokestį.

Sūnaus Vainutis silpna sveikata visą jo gyvenimą prilaikė, kad galėtų toliau tobulinti igimus meno gabumus.

Vyriausias Zikaro sūnus, kaip ir jis pats, mėgo skraidyti. Abu turėjo laimingų nuotykių. Sūnus su sklandytuvu nukrito Nidos kopose, o tėvas su skėčiu

nuo savo gimto namelio stogo. Duktė Alytė, matematikė, tokiom išdaigom nesidomėjo.

Mylėjo kaimo žmogų

Zikaras išliko kaimo žmogus iki savo gyvenimo pabaigos, – mėgo su žagre kvepiančiu žmogumi užėiti į užėigą, rasdavo su juo bendrą kalbą, atjautė neturtingą. Kartą į kavinę įbėgęs apskūręs berniukas paprašė, kad ponuliai iš jo nupirktų loterijos bilietą. Kazkas vaikina pavarė, bet Zikaras jo pasigailejo, nupirko tą bilietuką ir laimėjo 1,000 litų.

Tarp kaimo jaunų mergaičių vis ieškojo veiduko, kuris tikėtų kuriamai Laisvės statulai. Jį surado Panevėžio gimnazijoje, o visą Laisvės statulos kūną pozavo jo žmona Anelė Tubelytė-Zikariene.

Už sukurtas Lietuvos pinigų monetas Zikaras iš valdžios gavo sklypą Kaune. Ten pastatė namą, kur ir gyveno visą laiką. Dabar šis namas yra M. K. Čiurlionio muziejaus nuosavybė, jo filialas – Zikaro muziejus Kaune, Zikaro gatvė 3.

Zikaro sukurtomis monetomis labai žavėjosi belgai, tik jų garbė neleido prašyti, kad Zikaras suprojektuotų ir jų monetas. Neišliko ir jo paties autportretas. Vaizdavo save velniškai juokingą. Grįžęs kartą iš kažkiokios nesėkmės ir pamatęs savo skulptūrą, ją sudaužė, – kam ji šypso!

Geriausias jo gyvenimo draugas net iš senų laikų buvo ir toks liko rašytojas, poetas, dramaturgas Petras Vaičiūnas, kuris net savo „Prisikėlimo“ dramoje vieną vaidmenį surišo su dvasinėmis Zikaro kanciomis. Dažnai apie tai pats Zikaras kalbėjo. Tuo pačiu ir Zikaras padarė Vaičiūno bareljefą.

Zikaras neišjungė į nuotai-kingą menininkų gyvenimą, išliko paprastu žmogeliu, buvo geras vyras žmonai, geras tėvas savo šeimai. Išskirtinai jis mylėjo savo vaikus gal dėl to, kad pats turėjo labai vargingą jaunystę. Norėjo vaikams geresnio gyvenimo, kad išlaikyti šeimą, turėjo prisitaikinti prie gyvenimo, uždarbiauti pagal gautus užsakymus.

Zikariene buvo visiškai priešingybė Zikarui. Buvo rimta, griežta, materialistė, šaltų jausmų moteris. Didžiavosi būdama Zikaro žmona, bet savo vyro kaip menininko visiškai nesuprato. Tas turėjo neigiamos įtakos visai šeimai. Zikaras turėjo būti ne tik skulptorius, bet ir vyras žmonai, ne tik tėvas vaikams, bet kartu ir jų motina. Toks glaudus gyvenimas jungė jį su vaikais, kuriuos nepaprastai mylėjo, su meile ir pagarba vaikais apie jį kalbėjo.

Už geležinės uždangos

Kai karo metu sovietų armija 1944 m. vasara ir rudenį užėmė Lietuvą, Zikaro trys sūnūs, Vaidutis, Vainutis ir Teisutis, pasitraukė į Vakarų. Po karo Vaidutis ir Vainutis išemigravo į Jungtines Amerikos Valstijas, o Teisutis – į Australiją. Bet kokie ryšiai su tėvais buvo nutrūkė.

Zikarui padarė nepaprastai skaudų įspūdį, kad dingę sūnūs. Kur jie yra, jis nežinojo. Sovietiniai enkavedistai tuoj ir griebė Zikarą – kur vaikai? Gal jie išėjo pas partizanus? Jie Zikarą visai kankino, mušė, sulaužė net kojų kaulus, ir Zikaras neatlaikė – jis mirė 1944

Juozas Zikaras. „Rinkėja“. Gipsas. 1933 m.

lapkričio 10 d.

Lietuva geležine uždanga buvo atskirta nuo laisvojo pasaulio. Tik po keleto metų Amerikoje gyvenantieji parašė laišką ir jį siuntė per Lenkiją. Laiškas šiaip taip pasiekė Kauną. Ir likusiem buvo didis džiaugsmas, kad broliai ir vaikai tebėra gyvi. Jie tokiu pat būdu per kitų rankas parašė laišką, kad Zikaro jau nebėra.

Jo sukurtas menas išliko

Ryšiai pamažu stiprėjo, vieni lankėsi pas kitus, pasidalijo lindesiu ir džiaugsmu. Zikaro nebėra, bet jo sukurtas menas yra ir čia, ir Lietuvoje. Jo sukurtas „Laisvės“ statula kvietia visus lietuvius burtis į lietuvių tautą. Jo sukurtas „Knygnešys“, pastatytas Karo muziejaus sodelyje Kaune, visus kvietia ištikimai nešti savo tautos brangenybes – lietuvių kalbą, jos kultūrą, tradicijas, kad Lietuva būtų visada susipratusi, lietuviška, ištikima savo praečiai ir stipri pasitikti ateitį.

Taip likimas jau nuo gimnazijos laikų suvedė mane su Zikaro pavarde, nes dėvėjau jo sukurtą mergaičių gimnazijos uniformą. Vėliau, jau Amerikoje, sutikau skulptoriaus sūnų Vainutį ir tapau jo žmona. Taip mudviejų šeimoje gyvi buvo visi pasakojimai apie Zikarą, jo gyvenimą, jo sukurtas skulptūras. Nuvažiuodami į Lietuvą, mes parsivežėm jo bareljefą ir jais papuošėme savo namus. Taip mūsų ryšiai pasidarė dar didesni, ir aš tapau jo antra dukra. O Vainutis, mano vyras, savo charakteriu buvo labai panašus į savo tėvą.

Neteko man Zikaro matyti, priglauti jį, bet galiu drąsiai sakyti, kad jį pažinojav ilgas metas. Mano rankos ir dabar glosto jį kaip artimą, kaip mylimą, kaip žmogų, kaip tėvą!

KRONIKA

Išginus kaimenę lankon,
Dainavo sau mergytė.
Vėjelii dvelkiant vasarą
Plaukai lig žemės krito.

Atėjo nuo aukštos pilies
Ten jaunas karalaitis;
Sustojo pamatyti jis,
Kaip aukso kasos sklaidės.

Sena daina žavėjo jį,
Karaliaus jauną sūnų,
Ir jis atsiklaupė prieš ją,
Pasiūlė jai karūną.

Didi garbė valdovės tos
Žemės plačiausias siekė,
Tiktai jaunoji karalienė
Nebeldainavo niekad.

ŠVIESIOSIOS NAKTYS

Vel šviesiosios naktys pareina —
Užmigti mirusiems jos nebeils.
Neramūs, sumišę jie eina,
Klaidžioja vienišais keliais.

Kai kvapas alyvų atplaukia
Naktį nuo sodo kvapniai,
Mirusieji mano, kad šaukia
Juos amžiai, užmigę seniai.

Agnes Miegel (1879 — 1964) — Karaliaučiuje gimusi Rytprūsų rašytoja, kurios auklė buvo lietuvi. Šimet nuo jos gimimo suėjo 125 metai. Ilgiausiai gyvenusi Karaliaučiuje, Antrojo pasaulinio karo metu turėjo trauktis į Vakarų, kur ir mirė prieš 40 metų. Jos kūryboje šalia senųjų prūsų gyvenimo vaizdų yra ir lietuviškos tematikos, dainų atgarsių. Pagarsėjo baladėmis (pvz., „Nidos moterys“, „Sužadėtinė“ ir kt.). A.T.

Pabalus ranka paklabena
Vartus. Uždaryta kietai —
Jų jaunystės sodai, nuo seno
Užburti, ošia ten kaip kadais.

DIEŅOS PRIE BALTIJOS

O, mano jauniosios dienos,
Mėlynos prie Baltijos,
Kai pakalnėse medžiai
Skęstę skęsta žieduos.

O, tvankios vasaros naktys,
Vėsa atdarus languos,
Kai dunda kiaurų naktį
Dangus toli vakaruos.

O viršum liepų viršūnių
Tik tviška, tviška žaibai —
Pavasario šoka suktinį
Prūsų senieji dievai.

Laiminę kaimenę, javą,
Dingsta jie virš jūros toli —
Bliksint gintaro karūnas
Ilgai dar matyti gali.

TĖVIŠKĖS ILGESYS

Girdėjau čia varnėnus
Pragydytus šį rytą.
Giedoją kaip namie jie,
Tik buvo tonas kitas.

Agnes Miegel

Ir kalvos lig pajūrio
Žibutėmis čia bėgo.
Tik mano tėviškė
Dar vagos pilnos sniego.

Bet kai skaidri giesmelė
Pro debesims ims lietus,
Vaikai ten mano žemėj
Supras, ką vyturėlis gieda.

TĖVIŠKĖ

(Iš „Kelto“)

Kas minkštas kaip motulės skreitas.
Kaip jos ranka švelnus?
Tai pievos šienas ir vėjelis,
Kurs lekia per laukus.

Kas saldus kaip bučinys jauniosios,
Šviesesnė ir už ją?
Tai liepa virš šiaudinio stogo,
Šviesesnė ir už ją.

Ir kas skaistesnis už jos kūną,
Našus ir jaunus vis?
Tai Nemunas Pakalnėj,
Smagiai neš moka jis.

Kokios dievai ir žmonės laimės
Didžiausios ilgisi?
Matyt, kiek gali akys, žemė,
Užmigęs kur esi.

Palikti tėviškę sunkiausia
Našta dievam, žmonėm,
Kai reik klajoti po toliausias
Šalis kaip svetimiems.

Vertė Alfonsas Tyruolis

Ačiū didžiajam lietuvininkui

Leidejas, redaktorius ir žurnalistas Antanas Skirius Los Angeles mieste gyveno ir dirbo ilgis 55 metus. Čia jo spaus-tuvė, stovinti ir dabar Sunset bei Fountain gatvių sankryžoje, kaip ir joje išleisti laikraščiai, knygos, žurnalai, yra didžiulis paminklas šio nepaprasto žmogaus likimui ir darbams.

Antanas Skirius gimė 1911 m. stambaus ūkininko šeimoje, Bataikų kaime, Tauragės apskrityje. Jis buvo jauniausiuoju tarp šešių brolių ir sesers. 1933 metais baigęs valstybinę Tauragės gimnaziją, įstoja į VDU technikos fakultetą. Tačiau po metų, jis pereina studijuoti verslą ir prekybą į ką tik atsidariusį Klaipėdos prekybos institutą. Čia jis įgyja specialybę, kuri padėjo jam tapti geru spausdininku net labai nepalankiose ir rizikingose sąlygose.

1937-ais metais Naujosios romuvos redaktorius Juozas Keliuotis pakviečia Antaną dirbti redakcijos administratoriumi. Padirbęs metus, jis gauna stipendiją studijuoti Amerikoje Marianopolio kolegijoje. Pabaigęs kolegiją ir negalėdamas sugrįžti į tėvynę, jis stoja į Čikagos universitetą studijuoti tarptautinę prekybą ir finansus. Tuo pačiu metu dirba lietuvių dienraščio Draugas redakcijoje ir bendradarbiauja Darbininko laikraštyje. 1943-ais metais Antanas papildomai studijuoja, įsigyja televizijos laborant specialybę. 1944-ais metais pašaukiamas karinė tarnybon ir perkliamas į San Francisco miestą.

Pasibaigus karui, jis dirba valstybinį darbą mokesčių inspekcijoje. Dirbant San Francisco, Antanas pradeda leisti nedidelės apimties laikraštį Kalifornijos lietuvių, dideliu preli. Juliaus Maciejausko ir kitų visuomenės veikėjų pritarimu. Šis labai populiarius laikraštis ejo trejus metus. 1949-ais metais Skirius šeima persikelia į Los Angeles. Čia Antanas dirba mokesčių specialistu ir savarankišku draudimo agentu.

Taciau valdininko karjera jo nepatenkino. Antanas Skirius, turėdamas didelę savarankišką darbo praktiką, nuperka vidutinio didumo spaustuvę ir pradeda leisti naują žurnalą Lietuvių dienos. Šis žurnalas, ejęs lietuvių ir anglų kalbomis, buvo vienas vertingiausių meno, kultūros, visuomenės ir politikos leidinių visoje Amerikos lietuvių spaudoje. Neveltui Lietuvos Respublikos garbės generalinis konsulas Vytautas Čekanauskas, prisimindamas leidejo Antano Skiriaus pasiaukojamą darbą, yra kalbėjęs: „Žurnalas dziugino ne tik visos Amerikos skaitytojus gražiausiomis nuotraukomis, jaudino straipsnių temomis. Žurnalas buvo platnamas po visą pasaulį: Kanadoje, Pietų Amerikoje, Europoje, Australijoje, Pietų Afrikoje, net Izraelyje. Išsilaikyti spaudos

biznyje buvo nepaprastai sunku. Dažnai leidejui tekdavo išlaidas padengti, skriaudžiant šeimos biudžetą. Net vyriausias redaktorius poetas Bernardas Brazdžionis turėjo rinkti švino raides. Surinktas 24-ų puslapių lentas, leidejas pats nuveždavo ir parveždavo iš spaustuvės; siuntimo darbus jis darė beveik pats vienas. Toks buvo jo lietuviškai spaudai pasiaukojimo darbas. Nes jis žinojo sėkmingo verslo dėsnius; žinojo, kaip sukelti pinigų“. Nuo 1962 metų lygiagrečiai buvo leidžiamas laikraštis Lietuvių Amerikos Vakaruose. Be šių dviejų didelių apimties spaudinių, spaustuvėje buvo išleista per keturiasdešimt knygų, anglų ir lietuvių kalba, daugybė atsiųkimų ir kitos spaudos, Skiriaus spaustuvė dirbo iki pat Lietuvos nepriklausomybės atstatymo dienos.

Antanas Skirius, net būdamas labiausiai užimtas spaustuvės reikalais, aktyviai dalyvavo lietuvių visuomenės veikloje, kaip niekas kitas. Jis buvo vienas iš Amerikos Lietuvių tarybos – ALTO vadovų, dirbo Lietuvių Bendruomenėje, VLIKe, BALFe, Tautos fondo atstovu,

buvo vienas Lietuvos Vytų ir Ateitininkų organizacijų įkūrėju. 2000-iais metais, Lietuvos vyriausybė, įvertindama leidejo ir redaktoriaus Antano Skiriaus veiklą, apdovanojo jį Gedimino ordinu.

Sunset ir Fountain gatvių sankryžoje esančiose Antano Skiriaus spaustuvės patalpose iki šiai dienai sukaupta daugybė čia leistų leidinių. Tarp tvarkingai sudėtų knygų stovi viena gražiausių viršelais irišta knyga, pavadinta Antanas Skirius. Atsiminimai. Bet tai tik paruošti viršeliai, knyga paliko neparašyta. Leidejas Antanas Skirius, savo žurnaluose išspausdinęs daugybę straipsnių apie mūsų kultūros darbininkus, Bernardą Barzdžionį, Jurgį Gliudą, Vytautą Tamulaitį, Leonardą Valiuką, Alę Ratą,

Klevą Vidžiūnienę, Henriką Naigį, Kazį Barėną, Anatolijų Kai-rį, Elena Tumienę, Mariją Gimbutienę, Praną Lubiną ir Jonny Podres-Podžiūną, konsulus J. J. Bielskį, Stasį Lozoraitį ir Vytautą Čekanauską, kompozitorių Bronių Budrioną, aktorės Florence Korsak, Rūtą Lee-Kilmonytę, Juratę Nausėdaitę, Ann Jillian, ir daugybę daugybę kitų, – nebeturėjo laiko parašyti savo gyvenimo prisiminimų. Nors buvo raginamas daug kartų, jis atidavė pirmenybę ir Aukščiausiojo jam skirtą laiką kitiems. Mums paliko neįkainuojamą turtą – 58 metų surašytą mūsų lietuvių kultūros pasaulyje istoriją žurnalų straipsniuose ir nuotraukose. Antanas Skirius mirė 2004 metų kovo 17-tą dieną.

Regina Gasparonienė

Literatūrologų premija

Kovo 25 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute buvo pagerbtas klaidėdintis poetas Tomas S. Butkus, pelnęs literatūros mokslininkų premiją už kūrybiškiausią praėjusių metų knygą.

Premija laureatui paskirta už knygą Generuotos kalbos mutacija: poezija, kurią pernai išleido Klaipėdos menininkų rūmų idėjų dirbtuvės „Vario bur-nos“.

Premijos įteikimo iškilmėse kalbėjo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorius, prof. Algis Kalėda, literatūrologai Ramutis Karmalavičius ir Donata Mitaitė, instituto Leidybos centro vadovas Gytis Vaškevičius. Veikė T. S. Butkaus išleistų knygų paroda.

Premijos laureatą slapto balsavimu išrinko literatūrologų vertinimo komisija, įvertinusi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bei Lietuvos aukštųjų mokyklų literatūrologų sudarytą geriausių praėjusių metų originalių lietuvių rašytojų knygų dvyliktuką. Skiriant lite-

Poetas Tomas S. Butkus.

ratūros tyrinėtojų ir kritikų premija, buvo atsiųvelgta į visą autoriaus kūrybiškumo kompleksą, taip pat ir į knygos išvaizdą.

Pirmoji literatūrologų ir literatūros kritikų premija už novelių rinktinę Papartynų saulė pernai įteikta novelistei, Nacionalinės premijos laureatei Bitei Vilimaitei. (Elta)

Juozas Zikaras. „Pjovėjas“. Gipsas. 1933 m.